

RAPPORT FRA FISKERIUTVALGETS BESØK TIL CHILE 25.11. - 03.12.2007

Representanter for LOs fiskeriutvalg besøkte Chile i perioden 25.11. – 03.12.2007. Besøket var en oppfølging av et tidligere besøk, på bakgrunn av opplysninger i media angående fortsatt negative forhold for arbeiderne i laksenæringen i norskeide bedrifter i landet. Besøket ble gjennomført i forståelse med de to norske selskapene, Marine Harvest og Cermaq, Nærings- og handelsdepartementet og Fiskeri- og kystdepartementet.

Utenriksdepartementet ga økonomisk tilskudd til besøket. LO hadde forventet anstendige arbeidsvilkår for arbeidstakere og tillitsvalgte. Begge de to norske selskapene har bedre forhold for de ansatte enn resten av laksenæringen i Chile. Men det er et klart forbedringspotensial som må skje i samarbeid mellom de ansatte og ledelse.

Saksopplysninger:

Utvalget besto av Rolf Jørn Karlsen fra Fellesforbundet (leder) Hans Johan Dahl og Diana Montes fra NNN, Gerd Kristiansen og Unni Hagen fra Fagforbundet, Tormod Storås fra Sjømannsforbundet, Marta Valdés fra Næringspolitisk avdeling og Christine Parker fra Internasjonal avdeling. Lykke Arellano tolket under besøket. To representanter fra LO-Media fulgte utvalget.

Besøket omfattet møter og bedriftsbesøk i laksefylket Region X og i hovedstaden Santiago. I Region X omfattet besøket:

- To prosessanlegg i Cermaq eide Mainstream, samt til to prosessanlegg og et oppdrettsanlegg i Marine Harvest. Her var det mulig å se på arbeidet med hensyn til helse, miljø og sikkerhet.
- Det nyetablerte forbundet for arbeiderne i laksenæringen (CONATRASAL). Det ble gitt informasjon om forhold for arbeiderne i næringen generelt, og om CUTs arbeid for å forene en fragmentert fagbevegelse.
- Møter med forskjellige fagforeninger. I disse møtene ble det innhentet informasjon om forhold for chilenske arbeidere i de to bedriftene.
- Møter med urbefolkningsgrupper. Møtene omhandlet oppdrettsnæringens innvirkning på urbefolkningens interesser.
- Den lokale avdeling av det chilenske FAFO (Observatorio Laboral), som gav konkrete opplysninger angående økonomiske forhold i næringen.

- Møter med ledelsen i Mainstream og Marine Harvest, som formidlet selskapenes syn på arbeidsforhold i næringen.

I Santiago/Valparaiso var det møter med:

- Arbeidsdirektoratet om lønns- og arbeidsforhold i laksenæringen
- Statssekretæren for Fiskeri- og kystdepartementet angående kystsonoplanlegging og arbeid mot forurensning.
- Lokale og landsdekkende miljøvernorganisasjoner. Temaene var forskjellige problemer med forurensning. Mange av problemene ble også nevnt av deler av fagbevegelsen.
- Senter for kvinne- og kulturstudier ved Chiles universitet sammen med representanter for urbefolkningskvinner og kvinner i landbruksnæringen angående kvinnediskriminering i laksenæringen.
- ILO om forhold mellom partene i laksenæringen.
- Den norske ambassaden som ga en orientering om den politiske situasjonen i Chile. På slutten av besøket gav representanter for LO en orientering om innholdet i programmet.
- I tillegg var det flere møter med politiske aktører, blant andre nestlederen i Sosialistpartiet og en fylkesmann utpekt av president Michelle Bachelet.

Utvalget ble mottatt forskjellig i selskapene Mainstream og Marine Harvest.

Besøket fikk stor pressedekning.

Den politiske situasjonen i Chile

President Michelle Bachelet fra Sosialistpartiet har begrenset handlingsrom. Bachelets Sosialistparti har ikke flertall i parlamentet. Selv Bachelets Sosialistparti er splittet i syv fraksjoner. Regjeringen er mer en senter- enn en venstreregjering. Lokale valg blir holdt i oktober 2008.

Chiles økonomi har vært i sterk vekst siden demokratiet ble gjeninnført i 1990. Gjennomsnittsvekst i BNP har vært 5,6 prosent per år. Inntektene er ekstremt skjevt fordelt. Chilenerne betaler en flat skatt.

Lakseproduksjonen har, som i Norge, vokst raskt siden 1997, og er nå blant Chiles viktigste eksportindustrier. Chile er ansvarlig for 38 prosent av verdens lakseproduksjon, mot 14 prosent i 1992. 54.400 jobber direkte eller indirekte i lakseindustrien mot ca 5.000 i Norge. 30 prosent av arbeiderne er kvinner. Det er et problem at mesteparten av arbeidslovgivningen er en arv fra diktaturet, og at arbeidstilsynet har for få ressurser. En tillitsvalgt påpekte at Chile produserer laks, vin og dessert til de rike landene i verden, men er nødt til å importere basis

matvarer. En annen mente at den økonomiske veksten som Chile har opplevd siden overgangen til demokrati i 1990 er basert på utnyttelse av arbeiderne. Dette var det delte meninger om.

Arbeidslovgivningen og situasjonen i laksenæringen

Arbeidet i den lovgivende forsamling går langsomt. Det kan ta 7 til 8 år fra en lov er vedtatt til den er iverksatt med nødvendige forskrifter. Regjeringen erkjenner at det er alvorlige brudd på faglige rettigheter i frukt- og lakseproduksjonen. De vil legge til rette for fagbevegelsen, men har ikke tilstrekkelige stemmer i parlamentet for grunnleggende endringer i lovgivningen. Myndighetene på nasjonalt og regionalt nivå sier at de har mye bedre kontakt med fagorganisasjonene i de norske bedriftene enn de har med bedriftsledelsen. En rekke lokale tillitsvalgte og deler av chilenske myndigheter ser ubalansen mellom bedriftenes økonomi og lav lønn til arbeiderne. Arbeidstilsynet har fått flere midler og har begynt et prosjekt rettet mot lakseindustrien. 57 av klagen i hele laksenæringen har ført til bot for bedriftene siden prosjektet begynte. Likevel er bøter for overtredelse av chilensk lovgivning ikke tilstrekkelig for å stanse dette. Chilenske myndigheter etterlyser en mer aktiv rolle hos den norske staten når det gjelder Mainstream, der staten eier 43.5% av aksjene.

Fagbevegelsen

13 prosent av chilenske arbeidere er fagorganisert. Det er tre landsorganisasjoner i Chile. CUT, med 800.000 medlemmer av 6,5 millioner arbeidere, er en anerkjent aktør i arbeidslivet i Chile. CUT er medlem av den tidligere FFI regionale organisasjonen ORIT. Den neste største er CAT med 50.000 medlemmer. CAT har nære forbindelser til næringslivet. UNT, som er medlem av den kommunistiske globale fagbevegelsen, har ca. 40.000 medlemmer. CUT ble dannet i 1953, men måtte operere i det skjulte under diktator Augusto Pinochet. Etter gjeninnføring av demokratiet på 90-tallet ble CUT etablert på nytt, og jobber nå for å endre lovverk og fagforeningsfiendtlige holdninger hos bedriftslederne. CUT ledet en stor streik i offentlig sektor den 19. og 20. november. Kravet var 12 prosent lønnsøkning i sektoren. Regjeringen ville gi 4 prosent. Arbeiderne fikk en lønnsøkning på 6,9 prosent. Fagbevegelsen på grunnplanet er svak og fragmentert, som oftest med bakgrunn i politisk tilhørighet. Med bakgrunn i sammenslåing av selskaper og politisk tilhørighet blant tillitsvalgte kan det være opptil tolv fagforeninger på enkelte arbeidsplasser. Disse fører kollektive forhandlinger hver for seg.

Fagorganisasjonene i laksenæringen har vært og er svake og ekstremt splittet. CUT begynte å organisere i lakseindustrien for fem år siden. Laksearbeiderforbundet CONATRASAL ble dannet for under ett år siden og har 3.500 medlemmer i 25 fagforeninger i region X. Formålet til det nystiftede forbundet er å organisere flere arbeidere og å samle de mange fagforeningene i industrien. Den gode pressedeckningen av det norske besøket kan ha bidratt til å gjøre medlemskap i CONATRASAL mer tiltrekkende. På grunn av vedtektene til CUT må CONATRASAL vente til mars med å melde seg inn i CUT. CONATRASAL vurderer å melde seg inn i IUL, yrkesinternasjonalen for arbeidere i næringsmiddelproduksjon og jordbruk. CONTRAPECH er et annet landsomfattende forbund som organiserer fiskeindustriarbeidere over hele Chile, deriblant laksearbeiderne i andre selskaper enn de norske. Dette forbundet har ikke medlemmer i de to norske selskapene. CONTRAPECH er medlem i IUL. I tillegg finnes det et regionalt forbund, FETRAINPES, som organiserer laksearbeiderne i en av Marine Harvests bedrifter i Puerto Montt. CONTRAPECH var invitert til alle åpne møter med delegasjonen, og til et eget møte, men deltok ikke.

Laksenæringen

Fem transnasjonale selskaper styrer 80 prosent av lakseproduksjonen i Chile. Etter flere oppkjøp i løpet av de siste årene er de to største de norskeide Mainstream og Marine Harvest. Mesteparten av laksen eksporteres til Japan og USA. 17 prosent av arbeiderne i lakseindustrien er fagorganisert. Organisasjonsgraden er høyere i de to norskeide selskapene.

Chilensk lovgivning tillater forhandling om lønn og arbeidsvilkår med grupper som ikke er organisert i en fagforening. Dette fører til opprettelse av "husforeninger", som aksepterer vilkårene som bedriftsledelsen fastsetter. Det er også meget vanskelig å fremforhandle en kollektiv avtale på konsern eller nasjonalt nivå.

Myndighetene har etablert en trepartskomite som skal drøfte arbeidsforhold og påvirkning på miljøet, men deltakelse fra bedriftsledelsen er frivillig og lønnsnivå skal ikke diskuteres.

Norske rederier er ansvarlig for en betydelig og voksende andel av sjøtransport i lakseindustrien. Det chilenske Sjømannsforbundet opplyste at gamle brønnbåter blir brukt, med negative konsekvenser for det indre og ytre miljøet. Arbeidsvilkår og lønn er betydelig bedre enn i andre rederier, og presser opp lønnsnivået i sektoren.

Lønnsforhold

Minstelønnen i Chile er CLP 144.000 (ca NOK 1.440) per måned. Grunnlønnen i de norskeide selskapene er ofte under minstelønn. I tillegg kommer bonusordninger basert på produksjonseffektiviteten. Denne varierer fra bedrift til bedrift. Etter sammenslåing av bedrifter hender det at arbeiderne i samme bedrift har forskjellige bonusordninger. I prinsippet er det en linjebonus for produksjon, men i realiteten er bonusen delvis individuell. Marine Harvest har innført en "SIP" ordning, der bonusen reduseres ved fravær, for eksempel ved pauser og toalettbesøk. Det er ofte lange avstander til få toaletter. Toalettbesøk omfatter av- og påkledning samt sanitærerutiner. Over 30 minutters fravær hver dag ut over lunsjpausen fører til en reduksjon i bonusen, mens pauser under 30 minutter fører til en økning i bonusen. Dette kan virke kvinnediskriminerende, siden det er nødvendig med hyppigere toalettbesøk for kvinner, blant annet i sammenheng med menstruasjon eller graviditet. En dags fravær per måned i Mainstream fører til en 50 prosent reduksjon i bonusen. Mer enn en dagsfravær bortfaller bonusen.

Med bonusordningene er gjennomsnittsinntekten CLP 230.000 (ca NOK 2.300) brutto per måned. Netto lønn er ned mot CLP 188.000 (NOK 1.880). Ifølge det chilenske Sosialdepartementet nærmer dette seg fattigdomsgrensen. Basis utgifter for en gjennomsnitts familie i regionen er CLP 310.000 (NOK 3,100). Den katolske kirken har foreslått en minste etisk lønn på CLP 250.000 (NOK 2.500). I gjennomsnitt er 48 prosent av inntektene til arbeiderne grunnlønn og 28 prosent bonusordninger. Resten kommer hovedsakelig fra overtid.

I Chile praktiseres det store forskjeller mellom lønnen til lederne og arbeiderne. Dette praktiseres også i de norske selskapene. En produksjonsleder i bedriften Marine Harvest tjener NOK 25.000 per måned. 9 avdelingsledere tjener NOK 13.000 per måned. Fire produksjonsledere i Mainstream tjener NOK 15.000 per måned.

Minstelønn/distriktsstøtte/subsidiering

Det er etablert en distriktpolitisk ordning i Chile, som Fiskeriutvalget fikk opplyst at også norske selskaper benytter, som utløses av et sett kriterier. I følge det chilenske Arbeidsdirektoratet og Fylkesmannen i Chiloé, er ett av kriteriene månedslønn under NOK 1.590, som er litt over den chilenske minstelønnen. Dette distriktpolitiske tiltaket ble innført fordi lakseområdene tidligere har vært blant de fattigste i Chile. Cermaq og Marine Harvest bestrider i ettertid at de benytter en slik ordning.

En parlamentsrepresentant, som er nestleder i Sosialistpartiet og en fylkesmann som er medlem av samme parti, har reagert på det store beløpet som de norske selskapene får utbetalt gjennom dette subsidieringssystemet.

Parlamentsrepresentanten har foreslått at laksebedriftene betaler royalty for bruken av kystområdene, og en prosent av gevinstene til et fond for sosiale formål på regionsnivå.

HMS

Begge selskaper har etablert et HMS-kvalifiseringssystem. Dette viser at selskapene har et bevisst og aktivt forhold til HMS. Likevel har helse, miljø og sikkerhetstiltak har et forbedringspotensiale i samarbeidet mellom ledelsen og tillitsvalgte. Noen anlegg hadde for dårlig kapasitet på sanitærommene. Det er sjelden rotering av aktiviteter, slik at arbeidsoperasjonene som oftest er ensformige. Arbeidslokalene som delegasjonen besøkte har tilnærmet norsk standard, med de forskjeller som følger av nye og eldre anlegg. Bedriftene har moderne produksjonslinjer, men mangler teknisk utstyr for å redusere fysisk belastning og redusere mulighetene for arbeidsuhell. De mest vanlige yrkessykdommene er lungesykdommer, senebetennelse og ryggproblemer. I følge tillitsvalgte og Arbeidsdirektoratet er det ofte slik at bedriftshelsetjenesten representerer interessene til bedriftsledelsen. Videre hevdet de tillitsvalgte at bedriftshelsetjenesten sier at yrkessykdommer er ”medfødt.”

I følge det chilenske forskningsinstituttet Canelo de nos brukes det 600 tonn antibiotika for å produsere 600.000 tonn laks i Chile mot i Norge 750 kilo for å produsere 680.000 tonn.

Begge de to norskeide selskapene har alvorlige problemer med laksesykdommer, som er blitt resistent mot de vanlige antibiotika på grunn av overforbruk i hele næringen. 90 arbeidere ble sagt opp under besøket på grunn av problemer med ILA. Ifølge tillitsvalgte kan 300 – 400 bli sagt opp på sikt. De ansatte er ikke informert om konsekvensene av omgang med antibiotika. På møtet med miljøvernorganisasjonene ble det hevdet at det også brukes antibiotika som er forbudt i andre land. Det er etablert treparts-komiteer som skal ha tilsyn med HMS-arbeidet. I stor grad oppnevnes arbeidstakernes representanter av bedriftsledelsen. Ifølge tillitsvalgte fungerer disse dårlig.

Dykkere

Outsourcing og korttidskontrakter, spesielt blant dykkere, har vært et problem. Marine Harvest har som policy at dykkere skal ansattes, mens Mainstream ansetter dykkere som arbeider innenfor mærene, men leier inn dykkere for det øvrige dykkerarbeidet. Ulykkestallene er spesielt høye blant dykkere på grunn

av manglende opplæring og verneutstyr. Det er tre kategorier av sertifisering av dykkere: de som kan dykke inntil 25 meter, de som kan dykke inntil til 35 meter, og de som kan dykke under 35 meter. Det er krav til opplæring og verneutstyr for hver kategori. Det ble påstått at dykkere er blitt pålagt å gå dypere ned enn det de er sertifisert og har utstyr til. Dykkere er ofte innleid arbeidskraft. Lakseindustrien har tidligere ikke vært ansvarlig for HMS-arbeid og faglige rettigheter hos underleverandører. I januar 2007 vedtok parlamentet en ny lov som pålegger bedriftene et slikt ansvar. Dette kan bli et viktig verktøy for å løse helse-, miljø- og sikkerhetsproblemer blant dykkere.

Det ble påstått at norskeide bedrifter sender ut dykkere når myndighetene har erklært havet stengt på grunn av dårlig vær. LO-Media fikk ikke intervju dykkerne som Marine Harvest bruker.

Forholdet til urbefolkningen

Urbefolkningsgrupper, som livnærer seg av fisk og skalldyr, er redd både forurensing fra fiskefor og antibiotika, samt rømming av laks og konsekvensene av dette. I tillegg er lokale arter brukt i produksjon av fiskefor.

Ved landsbyen Caulin har Marine Harvest, med utgangspunkt i en konsesjon flyttet et oppdrettsanlegg bare noen hundre meter fra det tradisjonelle fiske- og skjellsankningsområdet til Huilliche indianerne. Bukten er meget grunn. Dette øker faren for forurensning. Dette har skjedd uten at urbefolkningen er blitt konsultert. Huilliche er redd alvorlig forurensning. Chile har ikke ratifisert ILO-konvensjonen 169 om urbefolkningsdeltakelse i beslutningsprosesser som påvirker deres jord, men en ny lov krever det. Urbefolkningen vil også få fortrinnsrett til kystområder.

Ifølge Marine Harvest er det etablert en dialog både med den berørte urbefolkningen og forskningsinstitusjon El Canelo de Nos i sammenheng med besøket.

Kvinner og lakseindustrien

Kvinner spilte en nøkkelrolle i overgangen til demokrati i Chile etter diktator Pinochet. Likevel er det langt igjen før likestilling er oppnådd i landet. Kun 28,6 prosent av den yrkesaktive befolkningen er kvinner. Kvinnelig deltakelse i lakseproduksjonen har økt betraktelig siden 1997. 22 – 23.000 kvinner jobber i lakseindustrien i Chile, og utgjør ca 30 - 40 prosent av arbeidsstyrken.

Organisasjonsgraden er lavere blant kvinner enn blant menn. Det ble hevdet fra flere hold at kvinner er diskriminerte, også i de norske selskapene:

- Kvinner er spesielt utsatt for utrygge arbeidsforhold.
- Kvinner får sjelden lederstillinger.

- Kvinner er dårligere betalt enn menn. Det hender at de får redusert bonusbetaling. Utvalget konstaterte at dette ikke var praksis i Marine Harvest.
- I noen bedrifter er ikke gravide kvinner ansett som produktive, og blir satt til oppgaver der de tjener mindre.
- Kvinner er presset til å gi avkall på, eller forkorte, fødselspermisjonen.
- I ett tilfelle i Mainstream var småbarnsmødre henvist til en egen produksjonslinje, der arbeiderne ikke fikk bonusbetaling.

Velferdsordninger

Av velferdsordninger i Chile kan det nevnes at arbeiderne får et måltid per turnus, lunsj eller kveldsmat. I noen norskeide bedrifter, spesielt i Mainstream, klaget tillitsvalgte over lange køer i kantine som førte til at en 30-minutters lunsjpause ikke var tilstrekkelig. I tillegg nevnte flere at bedriftene sparte penger ved å betale minimalt til cateringselskapet.

Barnehager for de minste barna er lovpålagt i bedrifter som har 20 eller flere kvinnelige ansatte i omsorgssituasjoner. I den siste tiden har det vært flere avisartikler om små barn som må vekkes midt på natten av mødre som er ferdig med turnusen kl 02.00 – 04.00. Kravet fra fagbevegelsen er at mødre med små barn må få turnus på dagtid.

Forhold i norskeide bedrifter

Det er utvalgets oppfatning at begge de to norske selskapene har bedre forhold for de ansatte enn resten av laksenæringen i Chile. Men det er et klart forbedringspotensial som må skje i samarbeid mellom de ansatte og ledelse. Utvalget konstaterte at Marine Harvest har en bevisst strategi for å utvikle en felles lederkultur som har som måsetning å bedre forholdet for de ansatte.

Både Mainstream (Cermaq) og Marine Harvest sendte norske ledere fra hovedkontorene til Chile under besøket. Lokale tillitsvalgte og CUT hevdet at produksjonstempoet ble redusert betydelig i forbindelse med besøket til to av bedriftene til Mainstream. Produksjonen ved filetlinjene i Chile kjennetegnes ved at det er langt flere ansatte ved disse, enn ved linjer som produserer samme kvantum i Norge.

Arbeiderne i begge selskaper føler seg dårlig rustet til kollektive forhandlinger og etterlyser skolering fra CONATRASAL og CUT i forhandlinger, kollektive avtaler og chilensk lovgivning. De ønsker felles forhandlinger i selskapene. Felles opptreden av klubbene i selskapene vanskeliggjøres på grunn av forskjellige politiske allianser i klubbene og en økonomisk situasjon som vanskeliggjør felles møter.

Ifølge en del tillitsvalgte var arbeidsutstyr og tøy av dårlig kvalitet. I følge en del tillitsvalgte er det ikke nok mat for de med hardt fysisk arbeid. Loven tillater 45 timers uke og 2 timer overtid per dag, men tillitsvalgte hevdet at det arbeides utover dette. Tillitsvalgte orienterte om at på noen anlegg har tillitsvalgte blitt oppsagt eller trakassert mens forhandlingene foregår. Det er ukjent om dette fortsatt skjer.

På et prosessanlegg inngikk Mainstream en avtale med Arbeidstilsynet og fagorganisasjonen om en interngransking av HMS-forholdene. Fagforeningene sa opp avtalen etter fire måneder fordi den ikke ble fulgt opp av Mainstream. Laksenæringen er konsentrert i fylket Region X sør i Chile, men Mainstream har planer om å øke produksjonen ved å opprette anlegg lengre sør i Region XI, der det bor få mennesker og det er svak infrastruktur.

Marine Harvest var gjennomgående opptatt av samspill mellom ledelsen og tillitsvalgte. Ifølge flere tillitsvalgte er forholdene i Marine Harvest forbedret siden Pan Fish kjøpte Fjord Seafood og Marine Harvest 01.01.2007. Gravide arbeidere i Marine Harvest går automatisk over på dagskift. Når de er fem måneder på vei, jobber de 50 prosent, men får full lønn og bonus. Marine Harvest har nylig fått en miljøpris fra myndighetene. Fra 2006 har de drevet med kontroll av underleverandørenes HMS-arbeid og sikret at de respekterer faglige rettigheter. Marine Harvest vaksinerer all laks som settes ut i anlegg for å minske bruken av antibiotika. Mye tyder på at det er en positiv utvikling, og vilje til forbedring i Marine Harvest.

Marine Harvest opplyste at en gjennomsnittlig lønn for produksjonsarbeidere i deres bedrift er CLP 360.000 (ca NOK 3.600) per måned, bonus og overtid inkludert. Gjennomsnittslønn i Mainstream er CLP 297.481 (ca NOK 2.975) per måned. Av dette er 57,5 prosent grunnlønn og 36,3 prosent bonus.

Vurderinger

Det bør etter LOs Fiskeriutvalgs syn prinsipielt ikke være forskjell i arbeidsforhold for arbeiderne i lakseindustrien i Chile og i Norge.

Levekostnader tilsier at chilensk og norsk lønn ikke kan direkte sammenlignes. Likevel er det nødvendig å betale chilenske arbeidere en anstendig lønn. Det er

ikke nok å følge chilensk lovgivning. Norske bedrifter bør være et forbilde for den øvrige laksenæringen i Chile. Videre må de hensyn oppdrettsnæringen må ta i Norge til det ytre miljø også gjelde i de norske oppdrettsselskapene i Chile.

Fiskeriutvalget har følgende anbefalinger:

De norske selskapene må gi klar beskjed til lokale ledere om hva hva som er akseptable arbeidsforhold. Tillitsvalgte bør få tilstrekkelig kompensasjon for tjenestefri for det faglige arbeidet. Selskapene og bedriftene anbefales ikke å forhandle med grupper som ikke er organisert. Tillitsvalgte i Chile bør ha arbeidsforhold tilsvarende det som gjelder for norske tillitsvalgte. Den nye chilenske loven om ansvar for underleverandører må følges opp. Ekstra oppmerksomhet fra selskapene og myndighetene bør rettes mot situasjonen for kvinner i laksenæringen. Selskapene bør samarbeide med ILOs kontor i hovedstaden Santiago.

Lønnsforhold

- Arbeiderne i de norske selskapene må tjene en anstendig lønn.
- Grunnlønnen bør være over minstelønn. Inntil dette iverksettes, bør de statlige subsidiene som norske selskaper mottar, komme arbeiderne og urbefolkningen til gode.
- Det bør sees nærmere på konsekvensene av de enorme lønnsforskjellene mellom ledere, mellomledere og arbeiderne.
- Ved sammenslåing og overtakelse av bedrifter bør det sees nærmere på mulighetene for harmonisering av arbeidsforhold og lønnsnivå.

HMS

- Arbeids- og sikkerhetsforholdene må forbedres.
- Bruk av antibiotika bør reduseres til et minimumsnivå.
- Arbeiderne må gis nødvendig informasjon om konsekvensene av antibiotikaforbruket, og ikke minst hvilke stoffer som benyttes.
- Det anbefales opprettet en verneombudsordning på selskaps- og bedriftsnivå. Ombudene velges av de ansatte. Ordningen finansieres av bedriftene. Ombudene bør ta spesielt hensyn til situasjonen for kvinnelige arbeidere.
- Arbeiderne må gis rett til å utpeke representanter til HMS-komiteene.

Norske og chilenske myndigheter

- Den norske staten bør spille en mer aktiv rolle i Mainstream der staten eier 43,5 prosent av aksjene.

- Det foreligger lite kystsoneforvaltning i Chile. En aktiv kystsoneforvaltning er et viktig verktøy for å løse spenninger mellom urbefolkningens og oppdrettsnæringens brukerbehov.

Fagbevegelsen

- Det bør vurderes opprettelse av globale avtaler med de to selskapene.
- Selskapene anbefales å legge til rette for bedre arbeidsbetingelser for de tillitsvalgte mer i tråd med norske forhold. Det bør ikke forhandles fram egne avtaler med uorganiserte.
- CUT og lokale tillitsvalgte bør tilbys skolering i kollektiv avtaler, forhandlinger og HMS. Dette kan gjøres i samarbeid med ILOs kontor i Santiago.
- Tillitsvalgte i Marine Harvest og Cermaq anbefales å besøke Chile så snart som mulig, og legge opp til faglig samarbeid og utveksling av erfaringer.

Denne rapporten er skrevet med den hensikt å gi en beskrivelse av det delegasjonen har sett og hørt under besøket. Fiskeriutvalget mener at utvalget har gitt en balansert fremstilling av hva tillitsvalgte og andre har formidlet.